

ЗА ЕКОЛОГИЧНА ИКОНОМИКА

(интерпретация по книгата на Л. Браун
 "План Б 2.0 - Да спасим планетата от стрес
 и цивилизацията в беда"¹)

Лестър Браун – президент на Института по политика на Земята и носител на Нобелова награда, е един от най-известните автори с приноса си в решаване на екологичните проблеми в света. Според него глобалната икономика отдавна надхвърли възможностите на планетата за нормално развитие и все повече тласка цивилизацията към упадък, дори към колапс. В своя труд „План Б 2.0 – Да спасим планетата от стрес и цивилизацията в беда“ той излага оригинална представа за **екологична икономика** и предлага идеи за постигането ѝ.

Според Л. Браун, „План А“ е „екологичен свят, който води към икономически упадък и вероятно крах, защото цивилизацията от ХХI в. се развива извън възможностите на планетата, които я поддържат. Не е необходимо човек да е еколог, за да види, че ако сегашните екологични тенденции продължат, глобалната икономика вероятно ще катастрофира.“ (с. 21).

За запазването на икономическия прогрес, според автора, „няма друг избор, освен да вървим по нов път – План Б – ПЛАНЪТ НА НАДЕЖДАТА!“, защото дори в изключително сложната ситуация, пред която сме изправени, има нещо оптимистично, свързано с новите технологии и преди всичко с новото отношение на гражданите на света.

Стабилизирането на климата* е един от икономическите подходи за нова екологична политика. Л. Браун посочва измененията на климата, независимо дали са естествени или са предизвикани от човека, като „източник на социално напрежение.“ Тези изменения „за нашата съвременна цивилизация са съкращаващи реколтата топлинни вълни, топлине на ледовете, повишаващо се морско равнище

и по-опустошителни бури. Чрез примера за урагана Катрина, който през 2005 г. удря американското крайбрежие по Мексиканския залив, опустошавайки Ню Орлиънс, се насочва вниманието към оценките на щетите – над 200 милиарда долара, т.е. близо седем пъти по-големи от предишните щети.“ (с. 91). Въпреки голямото разнообразие на настъпили и очаквани промени в климата на планетата, те най-често се свързват с т.нар. парников ефект. Според редица учени, по-правилно е да се говори за „добавен от човешката дейност парников ефект“, защото парниковият ефект сам по себе си е присъщ на атмосферата. Предполага се, че замърсяването на въздуха с „парникови“ газове влияе върху промените в климата. Главни източници за това замърсяване, посочени и от Л. Браун, са производството на енергия, промишленото използване на ресурсите, транспортът и антропогенният натиск, като цяло.

Запазването на прогреса в условията на екологична икономика според автора изисква „замяната на икономика, центрирана около автомобилите и изхвърлянето на вредни емисии с нова икономика, захранвана от изобилни източници на възобновяема енергия – вятър, слънце, геотермална, водноелектрическа и биогорива“. Какво по-добро от това, стига държавите да имат достатъчно финансови средства да го постигнат. Възможностите на съвременните технологии за осъществяване на екологична икономика, в т.ч. „чрез бензиново-електрически хибридни коли, модерни вятърни генератори, високоефективни хладилници, икономически напоителни системи и други съоръжения, са големи. С всеки вятърен парк, покрив със слънчеви панели, фабрика за рециклиране на хартия, ще се предвиждаме по-близо към икономиката, която ще запази икономическия прогрес“. (с. 204-224).

¹ Браун, Лестър Р. План Б 2.0 – Да спасим планетата от стрес и цивилизацията в беда – изд. „Книжен тигър“, С. 2006.

* Стабилизирането на климата не е по силите на съвременното човечество. То по-скоро трябва да се адаптира към климатичните промени чрез планомерна природосъобразна икономика (бел. ред.)

Запазването и възстановяване на биологичното разнообразие. Това е само един от подходите към нова екологична политика. Биологичните ресурси са важен източник за задоволяване на ежедневните човешки потребности от храна, облекло, жилища и други но поради прекомерната им експлоатация и замърсяването на околната среда, те намаляват. Горите, които играят важна роля за опазване на почвите и водите, за поддържане на здравословна атмосфера и на биологично разнообразие, вече са под заплаха от неконтролируемо използване. Техен враг са и пожарите, и атмосферното замърсяване. Въпреки приетата Конвенция за биологичното разнообразие на срещата на най-високо равнище „Планета Земя“ в Рио де Жанейро (1992 г.), екосистемите продължават да деградират.

Л. Браун предлага двете важни стъпки за защитата на биологичното разнообразие – стабилизирането на населението и на климата. Авторът припомня идеята на Норман Майерс за „34-те горещи точки на биоразнообразието“ – райони, особено богати в биологично отношение, които покриват 16 % от земната суша. Ключ за защитата им е Законът за застрашените видове, а на морските екосистеми, при които расте дефицитът на вода – и управлението на водите. Но най-познатият и най-популярен начин, по който се опитваме да защитим растителните и животинските води, е създаването на резервати.

След като оповестява, че на Земята са останали 3,9 милиарда хектара гори, Л. Браун апелира за презалесяване – според него, то е крайно необходимо за възстановяването на здравето на планетата и е важна основа за изграждането на нова икономика. Посочени са примери: в Мароко заради сериозната суша през 2005 г. правителството отдели 778 млн. долара, за да могат фермерите на част от площите с житни култури да засадят маслини и овощни дръвчета. Президентът на Нигерия предлага засаждането на зелена стена от дървета, широка пет километра и дълга 7000 км., простираща се през цяла Африка, за да се спре разширяването на Сахара, а Китай ограничава напредването на пустините като плаща на фермерите в застрашените провинции, за да засадят дървета върху 10 млн. хектара зърнопроизводителни площи. През 1985 г. американският Конгрес създава програма за опазване на почвите (ПОП), за да се ограничи ерозията им и да се контролира свръхпроизводството на селскостопанските продукти. Според тази програма, на фермерите се заплаща, за да превръщат силно ерозирани посеви площи в пасища или гори.

Задоволяването на потребностите с вода като глобална и жизненоважна потребност.

Известно е, че водата е един от най-важните природни ресурси за човека и за неговата стопанска дейност. За съжаление неуспехът в балансирането на потреблението и наличността на вода води до изтощаване на водоносните хоризонти, пресъхване на реки, изчезване на езера. Авторът посочва като пример ЮАР, където през 1998 г. се създава Национален закон за водите, съсредоточен върху две главни потребности – първата е задоволяването на основните нужди на населението от питейна вода, а втората – га-

рантиране функционирането на речните екосистеми.

Намаляване на потреблението на вода в градовете е важна насока в решаването на глобалния воден проблем. За градовете най-ефективно е въвеждането на всеобхватна система за пречистване, рециклиране и многократно използване на водата. Въз основа на наличните днес технологии е напълно възможно градските води изцяло да бъдат рециклирани, с което ще се реши до голяма степен дефицита с водните ресурси на градовете.

Изкореняването на бедността и стабилизирането на населението с цел устойчиво развитие на планетата. За никого не е тайна, че нарастващото население в света и разширяващото се производство в съчетание с пренебрегване на принципите за устойчиво развитие, водят до увеличено екологично натоварване на въздуха, почвата, водата и другите важни природни ресурси. Демографските проблеми са част от една по-широка ситуация, свързана със здравето на населението, падане на доходите, задълбочаваща се нищета, глад, неравенство между богати и бедни, тревожно състояние на екологичните системи. Ето защо изграждането на новото бъдеще ни провокира да обмислим и реализираме някои икономически подходи в това отношение с цел нова икономическа политика.

Един от начините за стесняване на пропастта между бедни и богати, според Л. Браун, е „осигуряване на всеобщо образование“, защото „неграмотността е по-голяма заплаха от тероризма“ (цит. по нобеловата лауреатка по икономика Амартия Сен). „Осъзнавайки значението на образованието за човешкия напредък, ООН определя „всеобщо начално образование“ към 2015г, а, от друга страна, Световната банка поема инициатива със своя план „Образование за всички“, по който всяка държава, разработила свой план за постигане на „всеобщо начално образование“, може да получи финансова подкрепа. Важна стъпка към този план е „образованието на майките“, което според автора струва около 6 млрд. долара извън средствата, които ООН изразходва в усилията си да намали глада, но те са само „част от ключа към разкъсване на обръча на бедността“. Освен това преминаването към по-малки семейства, инвестирането в репродуктивно здравеопазване и в семейното планиране осигуряват повече финансови ресурси на дете за образование и здравни грижи, като по този начин се ускорява измъкването от бедността и се носят икономически дивиденди“ (с. 143).

Призивът за по-добро здраве за всички е сърцевината на новата политика. Здравето на хората е един от най-важните показатели за устойчивост на планетата. То зависи от състоянието на околната среда, включително от чистотата на природните ресурси, от използването на здравословна храна и пр. Фактите показват, че най-малко 15 000 000 деца загиват всяка година вследствие на родови травми, остри дихателни инфекции, недохранване, туберкулоза, холера и др. Върху здравето на младите хора все повече влияе зло-

употребата с наркотици и непланирана бременност. През 2000 г. около 40 000 000 души са поразени от вируса на СПИН. Неговото разпространение и последици увеличават разходите в здравеопазването и снижават производителността на труда. Ключът за овладяване на епидемията от СПИН, която разрушава икономиката и социалния прогрес на Африка, Л. Браун вижда в „образованието за предпазване“. Съсредоточаването върху обществените групи, които най-вероятно разпространяват болестта, е особено ефективна. За съжаление, от необходимите 10 млрд. презервативи годишно за развиващите се страни и за Източна Европа, се осигуряват и разпространяват едва 2,5 млрд. (с. 150).

Едно от най-внушителните здравни постижения, според Лестър Браун, е „кампанията, водена от УНИЦЕФ за лечение на симптомите на заболяването диария с орална рехидратираща терапия“. Авторът дава пример с Египет, където чрез тази терапия детската смъртност е намалела с 82 % за периода от 1982 до 1989 г. Същевременно инициатива на СЗО за кампания „без тютюнев дим“ допринася за ограничаване на тютюнопушенето в редица страни и води до неговата забрана на обществени места.

Създаването на устойчиви градове е само един от начините за спасяване на планетата. В началото на ХХІ в. почти половината от населението на света живее в градовете. Урбанизацията на обществото е част от процеса на икономическо развитие, като в градовете се произвежда 60 % от общия национален доход. Същевременно във все по-голям брой от градовете, особено в т.нар. градове-гиганти и мегаполиси, се наблюдават симптоми на екологична и икономическа криза и повечето от тях вече не са здравословно място за живот.

С урбанизирането на света „се повишава потреблението от енергия и зависимостта от източници за храна и вода“. А това води до икономическа криза. За примери Л. Браун посочва водоснабдяването на някои градове: Лос Анджелис с вода от р. Колорадо, отдалечена на около 970 км; Мексико сити чрез скъпо изпомпване на вода от разстояние 150 км; Пекин, за който се планира водоснабдяване с вода от р. Яндцзъ. Храната в големите градове се доставя от още по-големи разстояния, какъвто е случаят с Токио.

Според Лестър Браун **„бюджетът за изкореняване на бедността** е основно средство за постигане на социалните цели“. Авторът споделя, че „вероятно най-обезпокояващото напоследък е удължаващият се списък на провалените държави в икономическо отношение“ и пита: „Какво трябва да направим, за да спасим планетата от икономически и екологичен упадък?“ Неговият отговор е: „най-важното е всеки от нас да изготви личен план за действие, защото историята съди всички нас и преди всичко политическите лидери по това дали дават, или не дават отговор на големите проблеми на своето време. За днешните лидери този проблем е как да се придвижи глобалната икономика към екологично здрав път. Например, Китай не само намалява броя на соб-

ствените си граждани, живеещи в бедност, но чрез инициативите си за търговия и инвестиции помага за развитието на по-бедните държави. Китай инвестира значителни суми в Африка, като тези инвестиции често помагат на африканските страни да разработят богатите си минерални и енергийни ресурси – нещо, от което Китай се нуждае“.

Необходимостта от промяна на данъците – понижаване на данъците върху доходите и повишаване на таксите върху екологично разрушителните дейности, както и промяна на субсидиите – са само част от изграждането на нова политика. Пример за това, според Л. Браун, е решението през 1999 г. на германското правителство да започне реструктуриране на данъците, с цел повишаване таксите върху потреблението на енергия и намаляване данъците върху доходите. Тази стъпка е насочена както към намаляване на въглеродните емисии във въздуха, така и към създаването на работни места.

* * *

Конференцията на ООН за изменение на климата (Бали, декември 2007 г.) направи опит да откликне на призивите на Л. Браун, като постави началото на преговори за всеобхватно и амбициозно споразумение за борба с изменението на климата за периода след 2012 г. Генералният секретар Бан Ки Мун нарече изменението на климата „моралното предизвикателство на нашето поколение“. Междуправителственият комитет за сегашното състояние и бъдещото развитие на промените на климата показва тревожна тенденция. Въпреки твърдо заявената ангажираност на Европа (ЕС вече поема единствен ангажимент за намаляване на вредните емисии във въздуха с поне 20 % до 2020 г.), все още остават доста неизвестни относно, например, поведението на САЩ и Китай, които в момента не са ангажирани с прилагането на Протокола от Киото. Освен това се твърди, че скоро Индия и Китай ще имат основен дял в отделяните парникови емисии поради бързата им индустриализация и икономически растеж.

План Б на Л. Браун е логичен изход в решаване на екологичната криза, обоснован след задълбочено анализиране на редица изследвания, включително експериментални. Поради това работата в тази посока би била ползотворна. Изискват се съвместни усилия, проектиране, разработване и одобряване на програми, щадящи природната среда и осигуряващи нейното устойчиво развитие, а чрез него – и екологична икономика на света. Участието в нейното изграждане е приятно усещане, защото тя ще осигури много по-високо качество на живот на нашата планета.

Мария Гюлеметова

учителка в МГ „К. Величков“, гр. Пазарджик